

KULTUR OCH HEMTJÄNST

Möten mellan hemtjänstpersonal och äldre
invandrare i behov av hemtjänst

Tanja Pandza
Sanja Slipac

Författare Pandza, T & Slipac, S

**Kultur och hemtjänst. Möten mellan hemtjänstpersonal och äldre
invandrare i behov av hemtjänst.**

**Cultural Origin and Home Care. Encounters between employees in home
care and elderly immigrants in need of home care**

C-uppsats 10 poäng. Malmö högskola: Hälsa och Samhälle, 2006.

Syftet med vårt arbete är att se hur möte inom hemtjänsten mellan äldre invandrare och hemtjänstpersonal ser ut ur hemtjänstpersonalens synvinkel. Syftet är också att ta reda på vem som hemtjänstpersonal betraktar som äldre invandrare, samt hur begreppet beskrivs i litteraturen, hur kulturmöten i vården ser ut och vilka kulturkrockar som kan uppstå. Med vårt arbete ville vi även ta reda på vilken kunskap hemtjänstpersonal har om olika kulturer och om denna kunskap anses vara betydelsefull. Slutligen, med frågeställningarna fyra och fem, ville vi undersöka hur kommunikationen mellan äldre invandrare och hemtjänstpersonalen fungerar. Vi ville även undersöka språkets betydelse i kommunikationen, samt i skapandet av identitet.

Vi delade upp arbetet i två olika undersökningar. Den ena bestod av litteraturstudier, och den andra baserades på intervjuer med sex anställda inom hemtjänsten. Vi relaterar dessa undersökningar till varandra i denna uppsats.

Resultatet blev att en äldre invandrare är en person över 65 år med annan bakgrund än svensk. När det gäller kulturmöten kom vi fram till att hemtjänstpersonalen oftast har vissa kunskaper om de olika kulturer de möter i sitt dagliga arbete, men att de behandlar alla vårdtagare likvärdigt utifrån de specifika behov som respektive individ har. Vidare kom vi fram till att kulturkrockar uppstår i vårdarbetet mellan äldre invandrare och hemtjänstpersonal. De flesta kulturkrockar är kulturbetingande men kan även uppstå p.g.a. språksvårigheter.

Nyckelord: Kultur, möten, hemtjänst, äldre, invandrare, kommunikation & identitet.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Förord	4
Inledning, syfte och frågeställningar	5
Inledning	5
Syfte och frågeställningar	7
Omvårdnad i det mångkulturella samhället	9
Kulturen inom vård och omsorg	10
Metod, urval och material	13
Val av forsknings metod	13
Val av intervju personer	13
Tillvägagångssätt	14
Databearbetningsmetoder	14
Reliabilitet	15
Våra egna reflektioner kring metoden	15
Etiska överväganden	16
Källkritik	16
Resultatdelen	17
Vem ses som äldre invandrare	17
Kulturmötet och kulturkrockar i omsorgen	19
Kunskap/okunskap om andra kulturer och betydelsen av detta för arbetet med äldre invandrare	22
Språkförbistring	24
Teorier om integritet samt integration	26
Språkets betydelse i teorier om identitet	29
Sammanfattande diskussion	30
Referenslista	33
Frågorna till intervjuerna	35

Förord

De senaste veckorna har vi skrivit en uppsats som handlar om möten mellan äldre människor från olika icke-svenska kulturer och hemtjänstpersonal. Vi har valt att främst fokusera frågeställningarna ur hemtjänstpersonalens perspektiv. Studien möjliggjordes genom intervjuer, litteratur samt information från Internet.

Vi vill tacka den hemtjänstpersonal i en av Malmös stadsdelsförvaltningar som ställt upp på intervjuerna.

Vi vill även tacka vår handledare Pelle Hallstedt för all hjälp som vi har fått med bearbetningen av uppsatsmaterialet.

Vi tackar Susanne Sinclair för korrekturläsningen av arbetet.

Slutligen vill vi tacka våra familjer för all stöd och tålamod de visat under tiden vi arbetat med uppsatsen.

Tack!

Malmö 2006.05.08

Tanja och Sanja

INLEDNING, SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR

Under vår praktik, som hemvårdsinspektörer i två av Malmös stadsdelar, hade vi båda möjlighet att komma i kontakt med mycket kunnig och trevlig hemtjänstpersonal. Vid dessa tillfällen fick vi höra om olika svårigheter som hemtjänstpersonalen möter i sin vardag i arbetet med äldre invandrare. Men vi fick även i många fall höra att arbetet med äldre människor från andra länder har berikat personalen på olika sätt, samt fått dem att lära sig en hel del om andra kulturer.

Innan vi började skriva vår C-uppsats frågade vi oss vilka är de svårigheter som kan uppstå i arbetet med människor från andra kulturer och på vilket sätt man förklarar dessa svårigheter.

Billy Ehn (1986) skriver om det *otydliga kulturmötet* och menar att kulturbegreppet verkar öppna alla lås, t ex invandrarens ”ovanliga beteende” förklaras med ”det är nog deras kultur”.

Ehn skriver om den etniska mångfalden och menar att man förklarar de andras avvikelser kulturellt, samt överdriver skillnaderna för att skapa ordning. Detta handlar inte om äldre invandrare med denna förklaring kan även passa till äldre invandrare och deras situation hemma där de får hjälp av hemtjänsten. Omedvetet kan hemtjänstpersonalen tänka att ett visst beteende har med kulturen att göra.

Detta citat belyser det otydliga kulturmötet enligt Ehn:

” Även om det är svårt att begripa sig på de annorlundas beteende verkar detta ibland ändå rimligt med tanke på att de andra har en främmande kultur. Vad de gör förklaras på något sätt av var de kommer ifrån. Andras konstiga seder gör gränsen mellan oss och dom tydligare; man vet också bättre vad man förväntas tolerera... är det lätt och tro att allt som invandrarna gör och säger hänger ihop med deras kulturella tillhörighet”. Ehn (1986) s 21

Man kan fråga sig var gränsen mellan kultur och icke-kultur går, och det är inte bara frågan om rätt eller fel. Handlar det om kultur när den äldre invandraren har svårt att äta svenskt mat eller är det kultur att hemtjänstpersonalen har svårt att acceptera detta beteende. Har allt detta med kulturen att göra, eller handlar det om rätt eller fel?

Genom vårt arbete ville vi undersöka hur möten mellan äldre invandrare och hemtjänstpersonal ser ut ur hemtjänstpersonalens synvinkel.

Inledning

Uppsatsen inleds med en utläggning om begreppet invandrare och begreppet kultur, samt hur kulturmöten kan se ut i vården.

I resultatdelen har vi analyserat fyra teman utifrån intervjuundersökningen samt utifrån teorin. Teorin och intervjuundersökningar har vi behandlat parallellt.

I stycket om vem som betraktas som äldre invandrare, frågar vi oss om det är personer som nyligen kommit till landet, inte har språkkunskaper, och som inte kan mycket om det svenska samhället och kulturen, eller om det är vilken annan person som helst som har annat än svenskt ursprung. Våra informanter menar att

äldre invandrare oftast förknippas med utseende som är annorlunda än vad som anses typiskt svenskt

I stycket om kulturmötet och kulturkrockar inom omsorgen har vi har diskuterat hur möten ser ut mellan äldre invandrare och hemtjänstpersonal ur hemtjänstpersonalens synvinkel. Vidare har diskuterat hur de vanligaste kulturkrockar ser ut och hur man kan bemöta dem.

Nästa stycke handlar om kunskap/okunskap om andra kulturer och betydelsen av detta för arbetet med äldre invandrare. Med detta stycke ville vi få svar på vilken kunskap våra informanter anser sig ha om andra kulturer, samt hur viktigt det är att ha och använda sig av denna kunskap i det vardagliga arbetet.

Vidare behandlar vi ett stycke som vi kallar för språkförbistring där vi behandlar den verbala och icke-verbala kommunikationen, samt språkets betydelse för bildanden av identitet samt bevarande av densamma.

Arbetet inleder vi med att ta reda på vad begreppet *invandrare* innebär. Enligt SOU rapport (1 997:76) fanns det i Sverige under 1990-talet runt 110 000 äldre personer som var födda i andra länder. Dessa personer betecknas som "äldre invandrare" oberoende av när och hur de kommit till Sverige.

David Gaunt (2002) menar att det är svårt att definiera äldre invandrare på grund av att de inte utgör någon enhetlig grupp i social, etnisk eller ekonomisk bemärkelse.

Ekblad, Jansson och Svensson (1996) framhåller att äldre invandrare kan indelas i två vitt skilda grupper. Den ena gruppen består av dem som levt i Sverige under längre tid och deltagit i svenskt arbetsliv. De har därmed förståelse för, och har påverkats av, svensk kultur och svenska attityder, samt har även kunskap om de sociala förmånerna.

Den andra gruppen är äldre invandrare som kommit hit vid hög ålder. De kommer ofta från länder där det knappt existerar någon välfärd, vilket gör att de känner sig främmande för det svenska samhället.

I denna C-uppsats har vi valt att använda oss av begreppet äldre invandrare för personer som är födda utomlands, eller som är utländska medborgare som är äldre än 65 år.

Det vanligaste sättet att definiera begreppet *kultur* är: en uppsättning av värderingar, normer, traditioner som människor bär med sig. Det finns många olika sätt att definiera kultur på. Ett kan vara:

"Mera konkret omfattar den sätt att gå och att stå, sätt att röra armar och ben och ansiktets små muskler, sätt att prata och att vara tyst, sätt att klä sig liksom sätt att vara avklädd, sätt att vara vänlig och sätt att bli förbannad, sätt att uttrycka tacksamhet, sätt att göra affärer, sätt att vara grannar och sätt att vara släkt. Och mycket annat". Gaunt (2002) s 34

Det finns flera olika faktorer som kan påverka en kultur som t.ex. geografiskt läge, klimat, social och ekonomisk utveckling och religion. Individen präglas av den kultur och miljö den formas av, och det är kulturen som ger individen ett språk, normer, värderingar och en verklighetsuppfattning. Vi lär oss alltså vår kultur genom vår uppvuxenhet, vi ärver den inte. Som individ är man präglad av den kultur man är uppvuxen i, men det är viktigt för integrationsprocessen att man har förståelse för och kan acceptera att det kan finnas skillnader mellan olika kulturer,

utan att för den skull uppfatta andra kulturer som sämre eller mindre värda. (Ahmadi 1998).

Soydan m.fl. (1999) menar att kultur är ett system som är stabilt och närmast oföränderligt. Kultur är något som en människa övertar d.v.s. idéer, värderingar och normer som man också försöker föra vidare till nästa generation.

Soydan m.fl. (1999) menar att kultur är en delaspekt av etnicitet i och med att en etnisk grupp existerar med hjälp av de idéer, normer och värderingar som en grupp har gemensamma.

Vidare menar Soydan m.fl. att kultur handlar om ett inlärt perspektiv d.v.s. ett sätt att uppfatta och tolka omvärlden. Genom kulturen lär sig människor vad som är rätt eller fel, fint eller fult. Det är oftast när människor byter kulturmiljö som de blir medvetna om den egna kulturens utmärkande drag. Jämförelse mellan olika kulturer gör människor medvetna om likheter och skillnader mellan den egna och de andras kulturer. När hemtjänstpersonalen t.ex. hjälper äldre invandrare med tillagning av mat vill kanske den enskilde ha maten på sitt sätt eftersom man ätit denna sorts mat hela livet.

På tal om mat, menar Ponzio (1996) att många invandrargrupper använder olika sätt för att gestalta sin etniska identitet, som tar sitt uttryck i t ex. matvanor, musik och dans.

För att återgå till exemplet är det lätt att det i sådana situationer blir en kulturkrock beroende på hur hemtjänstpersonalen och den äldre invandraren löser situationen. Soydan m.fl. nämner begrepp som *kulturell anpassning*, detta är kanske något som hemtjänstpersonalen tillämpar i det dagliga mötet med äldre invandraren.

Heyman (1990) definierar ordet kultur som en grupp människors alla sätt att organisera sina liv. Heyman menar att vi alla måste tänka på var vi själva står när vi pratar om kultur och varför kulturkollisioner kan bli förkrossande. Vi måste även tänka på vad kulturutbyte skulle kunna betyda, t ex kulturutbyte mellan hemtjänstpersonal och äldre invandrare.

Vidare menar Heyman att det inte är en process utan komplikationer att bryta upp och byta land, och att det för alla, svenskar såväl som invandrare, innebär svårigheter. Men dessa svårigheter kan för vissa även innebära möjligheter då många blir positivt inställda av den konfrontation, t ex kulturutbyte som vi nämnt innan.

Ronström (1996) menar att verkligheten är en social konstruktion och hur människor upplever och uppfattar världen beror på deras gemensamma förutsättningar d.v.s. deras kultur. Vidar menar Ronström att människan för vidare sina vardagshandlingar till samhället och detta gör människan till en *kulturskapare*. Människan är en social varelse och enligt Ronström även en *kulturbärare* genom att kunskaper och färdigheter formas av det samhälle hon lever i.

Syfte och frågeställningar

Syfte med vårt arbete är att få svar på vilka personer som hemtjänstpersonalen betraktar som äldre invandrare samt hur begreppet äldre invandrare beskrivs i litteraturen.

Vidare ville vi undersöka vad begreppet kultur kan innebära samt hur kulturmöten kan se ut i vården. Tyngdpunkten skulle ligga på möten mellan hemtjänstpersonal och vårdtagare från andra länder, ur hemtjänstpersonalens synvinkel. Ibland kan

dessa kulturmöten vara otydliga. Äldre invandrades beteende i olika situationer kan ibland förklaras med: ”det har nog med deras kultur och göra”.

Vi ville ta reda på hur möten mellan äldre invandrare och hemtjänstpersonal ser ut. Vi ville även ta reda på vilka kulturkrockar som kan uppstå i dessa möten samt hur hemtjänstpersonalen hanterar dessa. Med hjälp av den tredje frågan ville vi ta reda på vilka kunskaper, alternativt brist på kunskap, om andra kulturer som hemtjänstpersonalen besitter, samt vilken betydelse dessa har i möten vid den dagliga omvårdnaden. Slutligen med frågeställning fyra och fem ville vi undersöka hur kommunikationen mellan äldre invandrare och hemtjänstpersonalen ser ut samt vilket som är språkets betydelse i kommunikationen, men även i skapandet av identitet.

Våra frågeställningar är:

Vem ses som äldre invandrare?

Hur ser möten ut mellan äldre invandrare och personalen, samt vilka kulturkrockar kan uppstå i omvårdnadsarbetet ur hemtjänstpersonalens synvinkel?

Vilka kunskaper/okunskaper om andra kulturer har hemtjänstpersonal samt vilken betydelse har detta i arbetet med äldre invandrare?

Hur ser kommunikationen ut mellan äldre invandrare och hemtjänstpersonal?

Vilket är språkets betydelse i kommunikationen, samt i skapandet av identitet?

OMVÅRDNAD I DET MÅNGKULTURELLA SAMHÄLLET

Gemensamt för alla människor oavsett kulturtillhörighet är att de under livets gång kommer i kontakt med sjukdom och död. Ingrid Hanssen (1998), skriver i sin bok "Omvårdnad i ett mångkulturellt samhälle", att sättet att uttrycka och förklara dessa företeelser kan vara helt olika för olika individer. En människas livssyn, värdesystem och erfarenheter har betydelse för hur hon uppfattar liv och död, hälsa och sjukdom. Utifrån sin egen kulturella bakgrund utvecklar individen tillvägagångssätt för att kunna hantera det hot mot livet som t.ex. sjukdomen innebär.

Det utvecklas i en kultur olika föreställningar och tankar som kan förklara det som händer i samband med sjukdom och död. Exempel på hur sjukdomen skall behandlas och vilka behandlingsmetoder som skall användas, har samband med den aktuella kulturens medicinska inställning. Ett exempel skulle kunna vara att många äldre som kommer från f.d. Jugoslavien tror att det bara är penicillin som ges i sprutor som är den rätta behandlingen mot olika infektioner i kroppen. Penicillin i tablettform skulle inte ha samma verkan och man misstror denna behandling.

Detta kan skapa problem i mötet mellan patient och vårdare, liksom olika förklaringsmodeller till varför sjukdomar uppkommer och hur de skall botas. Vårt eget sätt att tänka och handla blir lätt det enda "riktiga". Men vad som "riktiga" tankar, idéer och handlingar måste kanske omprövas i mötet med en annan kulturs tradition och beteendemönster.

Som en professionell vårdare i ett mångkulturellt samhälle, är det viktigt att kunna möta de olika behov som uppstår hos individen som har en annan kulturell bakgrund än ens egen, i synnerhet i samband med sjukdom och död.

Det svenska hälso- och sjukvården betonar patientens rätt till vård på lika villkor och att vården bedrivs i samråd med patienten. För att kunna uppnå detta mål krävs att vårdarna har de speciella kunskaperna som behövs för att möta patienter från olika kulturer. Om vårdaren förenar kunskapen med flexibilitet och empati finns det goda möjligheter till att i mötet mellan patient och vårdare uppnå de mål som finns uppställda i hälso- och sjukvårdslagen.

KULTUREN INOM VÅRD OCH OMSORG (hemtjänsten)

Begreppet omsorg beskrivs med omhändertagande och omfattar människans livssituation. Hjälpens syftar till att skapa drägliga livsvillkor utifrån den enskildes förutsättningar. När det gäller begreppet vård ges alltid företräde för hjälparens föreställning om vad som utmärker ett gott, normalt och friskt liv. (Eliasson - Lappalainen & Szebehely, 1998)

Hemtjänsten har en viktig betydelse för den äldres livskvalitet och hälsa. Ingvad (2003) har skrivit en bok om omsorg och relationer, det känslomässiga samspelet i hemtjänsten. Enligt Ingvad spelar den omsorg som hemtjänsten står för en viktig roll för den äldres livskvalitet. Om den äldre drabbas av sjukdom eller skröplighet skall den äldre kunna få bra vård i hemmet.

”Hemtjänsten är i våra ögon en hjälpform som exemplifierar ett samhälleligt ansvarstagande där individen sätts i centrum, och där det individuella erkänns berättigad och legitimt, istället för att betraktas som något som stör, som ett problem för organisationen.” (Eliasson-Lappalainen & Szebehely 1998, s127)

Eliasson-Lappalainen och Szebehely menar att respekten för den hjälpbehövandes självbestämmande har kunnat upprätthållas i enlighet med normer som gäller när hemtjänstpersonalen besöker någon annans hem. De äldres stora möjligheter till inflytande över den hjälp de får, kombinerat med deras värderingar, normer och rutiner bestämmer hjälpens innehåll, och inte den hjälpgivande organisationens. Denna bok är skriven år 1998 och mycket har förändrats sedan dess eftersom vi under vår praktik har uppmärksammat hur just organisationen och de kommunala riktlinjerna styr. När det gäller de äldre invandrarna är detta ganska intressant eftersom det inte alltid är de som bestämmer över hjälpens innehåll. De som inte kan det svenska språket får inte alltid, eller i vissa fall aldrig, hemtjänstpersonal som kan deras språk och förstår sig på den enskildes kultur. Resurserna räcker inte till och hemtjänstpersonal som kan den enskildes språk hinner inte alltid, och detta måste respekteras. Men man kan då ställa sig frågan hur det förhåller sig med den hjälpbehövandes självbestämmande?

När det gäller kulturen inom vård och omsorg menar Gaunt, Songur och Olsson (1991) att personalen inom vården för det mesta vill lösa problem som t.ex. kulturkrockar utan att kränka äldre invandrades kulturella värderingar.

Hemtjänstens arbetssätt kan göra mycket för att stärka den hjälpbehövande äldre invandrarens självförtroende.

Songur (1992) skriver om att den uppbyggda hemtjänsten överensstämmer med den kulturell bakgrund och de värderingar som svenska pensionärer har.

När det gäller äldre invandrare och deras vanor händer det ibland att det diskuteras i termer av avvikande från de vanor och den kultur som finns i vården. Äldre invandrare har annorlunda uppfattningar om vad hemtjänsten skall gå ut på. Här kan man fråga sig om det är händer att hemtjänstpersonalen hamnar i konflikt med vårdtagaren?

Heyman (1990) pratar om kulturutbyte och menar att det krävs en öppen kommunikation mellan invandrare och svenskar för att få igång ett kulturbyte.

Vidare menar Heyman att vi kanske skall visa varandra svårigheter, rädslor, styrkor osv. för att få igång ett verkligt kulturutbyte. T ex genom öppen kommunikation kan äldre invandrare och personalen inom hemtjänsten skaffa respekt för varandras kultur.

Ingvad (2003) pratar om det känslomässiga samspelet i hemtjänsten och menar att hemtjänstpersonalen måste ha förmåga att gå in i komplicerade och ömsesidiga relationer till människor med stora behov. Relationen är komplex men också mycket viktig för båda parter. Ingvad menar att mötet mellan hemtjänstpersonal och vårdtagare i hög utsträckning är påtvingat och styrt, d.v.s. det händer inte ofta att hemtjänstpersonalen eller vårdtagaren kan välja den andra parten. I stället är dessa möten fastställda av arbetsprinciper och scheman. Ingvad menar att omsorgsarbetet innebär ett målinriktat arbete som skall utföras i den äldres hem. Men Ingvad framhåller att omsorgsarbetet även handlar om att prata med varandra, vara lyhörda och lyssna. Detta är ganska intressant ur vårt perspektiv när det gäller äldre invandrare, frågan är hur mycket hemtjänstpersonalen hinner med den sociala relationen. Ingvad pratar om samspelet i sin bok, som när hemtjänstpersonalen tillsammans med vårdtagaren har längre samtal, tar upp frågor som intresserar, roar, upprör etc. En intressant fråga är hur hemtjänstpersonalen får den här sociala relationen att fungera och den äldre inte kan det språket, hur är det med lyhörddheten i dessa fall? Hur är det med de kulturella aspekterna, som att t ex ta upp frågor som intresserar om den äldre invandraren inte är insatt i det svenska samhället och vill fortsätta leva som han/hon gjort i hemlandet? Ponzio (1996) skriver i sin bok att även om det skapas utrymme för att värna om invandrarens kultur i Sverige kan de aldrig leva på samma sätt som de gjort i sina hemländer.

En annan viktig aspekt som Ingvad tar upp i sin bok är om den känslomässiga samspelet, dvs de upplevelser jag har av hur den andra tänker om och känner för mig. T ex i mötet mellan hemtjänstpersonal och den äldre kan tankar och känslor framkallas beroende på vad en aktör säger och gör. Man kan i detta fallet fråga sig om äldre invandrarens känslor och tankar påverkas av vad hemtjänstpersonalen säger och gör om den enskilde inte kan det svenska språket? Svaret på denna fråga är kanske det som Ingvad pratar om; förändringar i tankar och känslor som kan påverka förändringar hos den andra personen, t ex om han/hon uppträder positivt upplever motparten att han/hon värderas positivt. Man behöver kanske inte förstå ett språk för att kunna uppfatta att någon är vänlig, men man behöver språket när det gäller de praktiska sysslorna i livet. Det är inte vår avsikt att bara beskriva problematiska relationer, men som Ingvad menar, är dessa lättare att beskriva. (Ingvad, 2003)

Kärnan i omsorgsarbetet är att det inte är som vilket jobb som helst, eftersom *omsorgsrationaliteten* dominerar omsorgsarbetet. Man går in i möten med känslor men samtidigt använder man sig av det sunda förnuftet. Det viktiga är att man gör vad som är bäst för omsorgstagaren, men på så sätt även gör "det lilla extra". Grundtanken är här, menar Waerness, att det alltid finns en förhandling som man går igenom med sig själv, om huruvida man ska göra det lilla extra, trots att det är oavlönat. Det lilla extra kan handla om att hemtjänstpersonalen ägnar lite mer tid åt äldre invandrare som inte förstår det svenska språket och lite extra tid till att förklara. Om man bestämmer sig för att gör det lilla extra då tar man risken på eget initiativ. (Eliasson, 1996)

Men vi får inte heller glömma att omsorgen är en kombination av emotionellt och fysiskt hårt, kvalificerat arbete och att man jobbar med känslor samtidigt som man utför de praktiska omsorgssysslorna. Eftersom det emotionella arbetet är mindre

synligt än det fysiska, finns det risk att bara det fysiska arbetet definieras som riktigt arbete. Waerness menar att om vi ska kunna leva upp till idealbilden av omsorg måste omsorgsarbetaren ha personlig kunskap om den aktuella hjälpmottagaren och omsorgssituationen. (Eliasson, 1996)

METOD, URVAL OCH MATERIAL

Här vill vi beskriva hur vi har gått till väga för att söka svar på våra frågeställningar. Vi vill även ge läsaren en insikt i de metoder vi valt att använda oss av. Samtidigt ger vi läsarna en kort beskrivning av vad dessa metoder innebär. Vi hoppas att läsaren på detta viset kommer att få en rättvisande bild av resultatet i arbetet.

Genom att förklara vilka metoder samt vilket material som vi använt, skall läsaren kunna göra om samma undersökning och analys. Hartman (1998) påpekar att en vetenskaplig metod utgår från att varje hypotes ska kunna testas och att undersökningar och analyser antingen ska bekräfta eller avvisa den.

Val av forskningsmetod

Denscombe (2000) beskriver ett flertal olika undersökningsmetoder. I vårt arbete bestämde vi oss för att använda en kvalitativ undersökning. Vi valde den kvalitativa undersökningen allteftersom vi förstod att det inte fanns tillräckligt med fakta inom detta område. Den kvantitativa undersökningen hade kunnat möjliggöras om tillräckligt med relevant fakta funnits.

Som metod valde vi att använda oss av strukturerad intervju. Intervjuerna har dock inte alltid varit strukturerade. De började som strukturerade för att sedan övergå till en mer ostrukturerad form. Att det har blivit så kan förklaras med urval av ett fortfarande ganska anonymt ämne. För att kunna snappa upp så mycket information som möjligt var vi tvungna att låta våra informanter prata friare än vad som först var avsikten. (a a)

Val av intervjuobjekt

I våra intervjuer har vi vänt oss till hemtjänstpersonal som arbetar i en stadsdelsförvaltning i Malmö. Denna stadsdel har vi valt pga. att den har ett ganska högt antal invandrare, samt för att vi där har goda kontakter med hemtjänstpersonal och deras verksamhetschefer.

Enligt våra uppfattningar har informanternas svar varit ganska subjektiva. Svaren har enligt oss påverkats av informanternas bakgrund och deras förutsättningar. Vår uppgift var att se svaren objektivt samtidigt som vi behövde avskärma vår egen bakgrund och våra egna åsikter under intervjuerna.

Ett fritt och vardagligt språk genomsyrar intervjuerna. Det kan ses som ett mått på att svaren är äkta.

Till vår C-uppsats genomförde vi sex intervjuer för att kunna få relevant material till arbetet. Intervjuerna utfördes under en tvåveckorsperiod.

Då vi citerar de intervjuade använder vi inga namn. Informanterna är personer som har arbetat inom vård och omsorg under en längre period. Fem av informanterna har arbetat inom hemtjänsten under en period av 10-15 år. En av informanterna har arbetat inom hemtjänst under 3 år.

Två av informanterna är födda i Sverige och fyra har utländsk bakgrund. Tre av informanterna är kvinnor och de andra tre är män. Informanterna är i åldrarna 35-55. Fem av informanterna är utbildade undersköterskor och en är utbildad vårdare.

Intervjuerna utfördes i hemtjänstens samlingslokaler. Tre av informanterna intervjuade vi på samma gång, tillsammans i en grupp. De övriga tre intervjuades

var för sig i enskilt rum. På det här sättet hoppades vi få lite mer omfattande information.

Intervjuer spelades samtliga in på MP 3 spelare, och skrevs sedan ut, för att få bättre översikt över informationen. På det sättet kunde vi jämföra svaren och eventuella skillnader mellan dem.

Tillvägagångssätt

Innan vi började med intervjuerna sökte vi fakta om ämnet i litteratur och via Internet.

Vi valde att använda oss av semistrukturerade intervjuer för att de är mest flexibla och underlättar för informanterna att vara mer spontana. Detta ledde till att vi kom åt viktigt information som vi i annat fall lätt kunde ha gått miste om. Samtidigt blev vi lite oroliga för att samtalen skulle kunna skena i väg. Vi satsade trots detta på den öppenhet som den kvalitativa intervjun kunde tillföra.

Vi strukturerade intervjuerna genom frågelista. Eftersom intervjuerna omfattade hemtjänstpersonalen inom vård och omsorg, anpassades frågorna till deras yrken. Frågorna som vi ställde till våra informanter, skulle dock tillhandahålla relevant information för våra frågeställningar. Vi valde att spela in intervjuerna på bandspelare för att inte gå miste om viktig information. Samtidigt blev samtalet med informanterna mycket mer naturligt, i och med att man hade ögonkontakt hela tiden.

Denscombe (2000) menar att intervju ansikte mot ansikte ger möjlighet att bekräfta informanten. På det sättet kan man också känna av om man får oriktig information eller om samtalet börjar spåra ur.

Utskriften av intervjuerna tog sedan lite tid, men fördelarna under själva intervjuprocessen överväger starkt

Databearbetningsmetoder

Bearbetning av intervjuer innehåller en kvantitativ och en kvalitativ del. Den kvantitativa delen ger en översiktlig bild över vilka som har deltagit i undersökningen och vad det innebär det för resultaten. Den kvalitativa delen utgår från deltagarnas svar. Likvärdiga svar sorterade vi för att komma fram till ett visst samband.

Denscombe (2000) menar att man får bättre perspektiv på materialet om man genomför fler intervjuer.

Antalet teman var inte förutbestämt. Det var det gemensamma informationen i alla sex intervjuer som begränsade antal teman. I diskussion och slutsatsdelen jämför vi data som är bearbetad i intervjuanalysen med data som är bearbetad i litteraturanalysen.

När vi skulle bearbeta intervjumaterialet använde vi oss av tematisering, dvs. materialet som vi samlat in utöver de frågeställningar som vi har formulerat. Tematisering är enligt Denscombe (2000) och Kvale (1997) ett viktigt tillvägagångssätt vid bearbetning av informationen av kvalitativa intervjuer. Vid tematisering söker man mönster och processer, gemensamma drag och olikheter i intervjuerna.

Vi har försökt besvara frågan om hur kulturmöten mellan äldre invandrare och

hemtjänstpersonal ser ut inom vård och omsorg i Malmö, enligt hemtjänstpersonalen. Vi funderade på om det finns svårigheter i arbetet inom vården, samt mellan olika kulturer.

Vi har bekantat oss med det andra materialet som vi samlat in genom empirin. Här har vi läst materialet noggrant och tittat på helhetsaspekten och identifierat teman samt deras innebörd. Vidare har vi bekantat oss så mycket som möjligt med materialet för att få en känsla av vad detta innehåller.

Vi har valt tematisering, då enligt Kavle (1997), tematisering handlar om röda trådar och centrala tankegångar.

Reliabilitet

Öppna frågor har gett oss intressanta och invecklade svar. Svaren kan ge en djupare innebörd då intervjun gränsar mot att övergå till ett samtal. För att kunna avgöra om ett arbete är tillförlitligt krävs olika verktyg att mäta detta med.

Genom svar från hemtjänstpersonal kombinerat med empirin har vi utforskat hur kulturmöten enligt hemtjänstpersonal ser ut mellan personalen och äldre invandrare inom vård och omsorg i Malmö.

Vi är intresserade av citaten, där läsarna med egna ögon kan uppleva analysen som trovärdig eftersom citaten är det utforskande forskningsintresset. Den kvalitativa metoden är lämpligast för vår studie. Starrin och Renck (i red Svensson och Starrin 1996) skriver att man med kvalitativ intervju skall upptäcka och förstå egenskapen hos någonting. Vi vill påpeka att vi inte har undvikit subjektiviteten utan istället utnyttjat dess fördelar. Rosengren och Arvidson (2002) menar att man genom empati och engagemang kan finna nyckeln till den intervjuades värld.

Vi har dock tänkt på att skapa en viss professionell distans mellan oss och informanterna under själva intervjun. Utan sådan distans blir inte den resulterande kunskapen hållbar. (Rosengren & Arvidson, 2002)

Enligt Kvale (1997) behandlar reliabiliteten resultatens konsistens och inre logik. Om innehållet har alla kvalitéer som krävs för att kunna förstå ett fenomen blir reliabiliteten högre. Därför har vi i vår undersökning försökt hålla en tydlig struktur av vad forskningen syftar till att undersöka samt på vilket sätt. Vi har förhållit oss fördomsfria och öppna för att studera intervjupersonernas upplevelsevärld. Vi har gjort en relativt begränsad studie, med tanke på att studien är tidsbegränsad och utifrån den högskolenivå vi befinner oss på. Därför tycker vi att den inte kan förutsättas resultera i en generaliserbar kunskap. Vad vi däremot hoppas på är att den i framtiden kan användas som ett underlag eller utgångspunkt för fler utvärderingar och förhoppningsvis även forskning inom området.

Våra egna reflektioner kring metoden

När vi valde att använda oss av de strukturerade semi-intervjuerna, som övergick till ostrukturerade, var vi medvetna om risken att samtalen skulle kunna ta oväntade vändningar.

Vi var även medvetna om att en ostrukturerad intervju kunde leda in våra informanter på ett visst spår och samtidigt suggerera vissa svar.

Exempel på detta skulle kunna vara att man genom samtalet ”påtvingar” intervjuobjektet sina egna åsikter och idéer.

Etiska överväganden

Innan vi började intervjua våra informanter, berättade vi om syftet med

intervjuerna. Vi berättade även om att det handlar om en C- uppsats vid Malmö Högskolan och om det specifika temat som vi hade valt.

Alla våra informanter har ställt upp frivilligt på intervjuerna. Denscombe (2000) menar att om man samtycker till att intervjuas innebär det att det är ett informerat samtycke. Vi frågade våra informanter om de samtyckte till att spela in samtalen.

Innan intervjuerna påbörjades tillfrågades informanterna om de ville vara anonyma. Alla våra informanter är anonyma men de gav sitt medgivande till att vi kunde använda deras information.

Eftersom alla våra informanter ville vara anonyma bestämde vi oss för att inte specificera namn på deras arbetsplatser. Vi angav bara att det handlar om en stadsdel i Malmö stad.

I slutet av intervjuerna frågade vi våra informanter om de vill ha tillgång till det färdiga arbetet, vilket de tackade ja till.

Källkritik

Våra informanter arbetar alla i en stadsdel där en av oss haft sin praktikplats under vår praktikperiod, samt under en period, även arbetat som vikarierande biståndshandläggare.

Under vikariatet har denna person kommit i kontakt med den personal som senare ställde upp som informanter i våra intervjuer. Detta har både varit positivt och negativt i relation till det slutliga resultatet.

Positivt på grund av att det varit tämligen lätt att hitta personer som ville ställa upp på att bli intervjuade.

Negativt på grund av att, till den av oss som har arbetat på stadsdelen som biståndshandläggare, verkade informanterna redan ha en förutbestämd relation till.

I arbetet som biståndshandledaren träffar man hemtjänstpersonal under vissa möten som kallas för teammöte. I detta sammanhang har biståndshandläggare ofta uppfattas av hemtjänstpersonalen som en slags ledare. När vi sedan kommit tillbaka som "bara" studenter, har personalen ändå haft en bild av en av oss som samma ledare. Detta tror vi kan ha påverkat svaren på våra frågor i den bemärkelse att informanterna kanske varit mer "försiktiga" i sina svar, samt inte velat gå på djupet, då de visste om att vi redan kände till vilka svaren skulle bli på enstaka frågor.

RESULTATDELEN

VEM SES SOM ÄLDRE INVANDRARE?

Enligt SOU rapport (1 997:76) är ”invandrare” ett begrepp som är svårt att definiera. Problemet gäller även kring begreppet äldre invandrare. Under 1960 talet infördes ordet invandrare som ersättning för ”utlänning”. Begreppet ”äldre invandrare” är svårt att hantera. Franzén (2001) menar att invandrare var ett bättre ord eftersom det förde tanken till bosättning, nya invånare och någon som var välkommen. Vidare menar Franzén att de finns en intention att tänka att invandra är något man gör frivilligt.

Våra informanter menar att språket också är någonting som knyter den enskilde till att vara invandare, speciellt om den enskilde inte kan det svenska språket. En av informanterna menar att vissa äldre invandrare ej kan språket även om de bott här ganska länge.

”Många äldre invandrare har aldrig fått chans att gå i skolan och lära sig det svenska språket. De som kommit hit på 60- och 70-talet har blivit satta i arbetet på en gång. Det är kanske pga. det som även deras språkkunskaper är ganska begränsade”.

” Vi får inte heller glömma de äldre invandrare som drabbas av demenssjukdomar. Det första språket de glömmet är det sista de har lärt sig, d.v.s. det svenska språket”.

Ur informanternas svar kunde vi utläsa att man kan anse att den äldre invandrare är både de äldre som bott i landet länge men kommer från ett annat land samt de äldre som nyligen kommit till Sverige. Äldre invandrare är även de som kommer från ett annat land även om de bott i Sverige länge, har anpassat sig till det svenska samhället och kulturen samt kan det svenska språket.

Informanterna menar även att det är skillnad på invandrare som kom hit på 60 och 70 talet som arbetskraftsinvandrare och de som kom hit på 90 talet. En av informanterna uttryckte att det är stor skillnad mellan invandrare och flyktingar som blev tvungna att komma hit. Han menar att de invandrare som blev tvungna att komma till Sverige, bland de uppstår en ovilja att lära sig språket och för dem blir det svårare att komma in i det svenska samhället.

När våra informanter skulle beskriva begreppet äldre invandrare och hur de uppfattar det ur deras perspektiv som hemtjänstpersonal svarade de bl. a att man kan se på utseendet om någon är invandrare eller inte. Med detta menar de att vanligtvis har äldre invandrare mörkare färg på håret och ögonen. En annan sak som våra informanter definierar äldre invandrare med är en ganska hög röstvolym hos t ex araberna och en del andra folkgrupper. Enligt våra informanter känner sig ganska många äldre invandrare som de vårdar osäkra vilket kan leda till ängslan, irritation och otrygghet, något som kan yttra sig i klagande attityd och hög röst nivå.

”Första gången jag träffade på en äldre sjuk man från Mellanöstern klagade han på smärtan och skrek mycket högt. Jag tyckte att han överdrev och situationen blev nästan lite pinsam. Jag skulle aldrig uttrycka min känsla för smärta på det sättet”.

Ur litteraturen kan vi utläsa att termen invandrare togs i bruk i slutet av 1970-talet

eller i början på 1980-talet, i samband med att statliga kommittéer utredde frågor som hörde ihop med skapandet av en svensk invandrapolitik. Tanken var bl.a. att utarbeta, förutom en politik för invandring, d v s vem som skulle få komma in i Sverige, även en politik för invandrare, d v s sociala program riktade till dem som fått komma in. Oftast påbörjas myndigheternas planering i sociala frågor efter det att tydliga krav har vuxit fram på lokal nivå och hos en betydande del av invånarna. I fallet "äldre invandrare" har läget varit det motsatta. Gruppen hade identifierats genom en inventering av befolkningens framtida servicebehov. Kommunerna uppmanades att planera för en kommande efterfrågan och kunde ana att begreppet måste täcka en grupp med sociala problem eftersom de hade fått uppmaning att särskilt planera för gruppen. Så görs vanligtvis endast för personer med särskilda behov. Därför tog tänkandet kring begreppet "äldre invandrare" formen av planer för ett framtida socialt problem. Man började leta efter tecken på brister och behov, men det var först under 1990-talet som planeringen egentligen förverkligades.

Ronström (1996) menar att begreppet "äldre invandrare" är socialt konstruerat i ett bestämt politiskt, ekonomiskt och kulturellt sammanhang.

När begreppet

"...skapats och spridits kommer det att få människor att se på världen på ett nytt sätt. Världen kommer att rätta sig efter begreppet lika mycket som begreppet rättar sig efter världen". (s.34)

"Invandrare" är ett samlingsbegrepp för människor vars gemensamma nämnare är att de har invandrat till Sverige från något annat land. Sveriges befolkning har under några decennier genomgått stora förändringar och idag är det ett land med många olika kulturer, språk och religioner. I jämförelse med andra europeiska länder har Sverige en hög andel utrikesfödda i befolkningen. Oavsett varför man lämnar sitt hemland innebär migrationen alltid ett uppbrott och en förlust av ett kulturellt och socialt sammanhang. Migration innebär stora livsförändringar på gott och ont, nya möjligheter och nya svårigheter (Törnell, 2003).

När det gäller kulturellt perspektiv enligt Gaunt (1999) är begreppet invandrare missvisande. Det är ganska lätt att begreppet förvirrar så till vida att alla som är invandrare i Sverige förmodas utgöra en homogen grupp.

Ronström (1996) påpekar att sammankopplingen mellan kategorier äldre och invandrare ses som resultatet av två ideologiska system för social kategorisering nämligen ålder och etnicitet. Det är två heterogena befolkningskategorier, och mötet mellan dem två blir ytterst komplicerat.

KULTURMÖTET OCH KULTURKROCKAR I OMSORGEN

När vi kom in på frågor om kulturmöten inom vården, började vi med att fråga om våra informanter betraktar den äldre invandraren som en speciell person med utgångspunkt från språk, levnadssätt och religion.

Informanterna menade att etiken och respekten är mycket viktig inom hemtjänsten. Fem av våra informanter svarade att de är medvetna om att skillnader existerar, men att de ej behandlar äldre invandrare annorlunda bara för att de kommer från något annat land.

Vår hypotes är att hemtjänstpersonalen kanske tillämpar olikhetsprincipen som säger att vi är olika och att vi tillhör olika grupper med egna språk religioner, värderingar och kultur. Det är kanske så att man omedvetet skiljer åt en grupp som kallas "vi" från en grupp som kallas "dem".

"Man behandlar alla lika utifrån vad de förstår, eftersom vi har olika bakgrund, och samtalen blir lika fast på olika sätt."

Våra informanter menar att de inte behöver ändra tankesätt beroende på vart den äldre invandraren kommer ifrån men att de måste vara övertydliga ibland.

"Jag jobbar på samma sätt med alla, har ingen "favorit" och ger inte mer tid till den ena eller mindre till den andra."

"I de situationer då den äldre invandraren är kvinnan kan det hända att hon inte vill ha en manlig vårdare. Dessa problem måste vi lösa inom gruppen. Oftast blir det så att vi skickar dit en kvinnlig personal"

Flexibilitet är enligt oss ett sätt att anpassa äldreomsorgen och hemtjänsten till den äldre invandrarens behov.

"Jag tar det försiktigt, vill inte skrämma en. Respekterar deras ålder, sjukdom och att jag befinner mig i deras egna hem. Jag tar en dag i taget. Vissa dagar kan det gå lite sämre och vissa går det bättre beroende på hur vårdtagaren mår."

Kulturmöten handlar enligt våra informanter om att utveckla sociala relationer. När det gäller den sociala relationen menar informanterna att de inte hinner dricka kaffe och prata. Om den äldre invandraren kan språket kan det hända att hjälpen avslutas på kortare tid och då kan de kanske sätta sig och fika. Men när det gäller äldre invandrare som inte kan det svenska språket, kan hjälpen ta ännu längre tid än planerat.

När det gäller kulturmöten menar informanterna att det är viktigt att ömsesidig respekt visas.

Hemtjänstpersonalen inom denna grupp brukar ha samling tre gånger under dagen. Under dessa stunder brukar de ventilera känslor och åsikter samt prata om vad som hänt under dagen.

Medan vi pratade om ämnet kulturmötet kom vi även in på ämnet kulturkrockar. Vi frågade våra informanter om de upplever vissa kulturkrockar i sitt dagliga arbete.

Enligt våra informanter missförstår vissa äldre invandrare vad hemtjänsten innebär och ibland tror att hemtjänstpersonal är en "städpatrull".

”De tror att man gör allt”

Informanterna menar att det i dessa fall existerar skillnaden mellan äldre svensk och äldre invandrare. Äldre svenskar vet vilken hjälp de har fått beviljad.

Våra informanter påpekar att många äldre invandrare samt deras anhöriga inte uppfattar att hemtjänsten är en komplettering till den anhängigomsorgen som naturligt erhålls i alla familjer.

Informanterna uppger exempel då den äldre invandraren larmar om att behöva t.ex. gå på toaletten. När hemtjänstpersonalen kommer dit sitter det några anhöriga där och den enskilde är inte ensam. Hemtjänstpersonalen menar att anhöriga som är närvarande kunde kanske hjälpt den enskilde att gå på toaletten.

Informanterna uppger att många t.ex. muslimska kvinnor inte vill att manlig personal hjälper de med den personliga hygien. Dessa kvinnor vill inte heller att den manliga personalen hjälper dem med tvätten. Detta tycker våra informanter kan helt klart tolkas som något som är kulturbetingat.

När det gäller den personliga hygien och andra vardagssysslor som den äldre invandraren inte vill ta emot från en manlig personal brukar informanterna lösa det genom att bara skicka dit kvinnlig personal.

”Ibland är det även konstigt att det är en man som kommer och städar. Muslimska kvinnor tro, t.ex. inte att män kan tvätta.”

Informanterna menar att s.k. manliga och kvinnliga uppgifter är kulturellt betingat. Vissa äldre invandrare menar att det är pinsamt att män diskar. De vill att praktiska vardagssysslorna skall skötas av kvinnan. En av informanterna jämför detta med farfar och farmor samt menar att de tänkte på samma sätt, att de praktiska sysslorna skall skötas av kvinnan.

Vidare under intervjuerna påpekade informanterna att detta gäller inte bara de muslimska kvinnorna eller andra äldre invandrare utan detta gäller även svenska kvinnor som är födda på 20- och 30-talet. Detta kunde tolkas med inläring från förr i tiden då man skylde kroppen mycket mer än vad man gör idag.

Ett intressant exempel som informanterna anger handlar om anhängigvård. Ibland kan det vara så att sonen till den äldre invandrarkvinnan ansöker om att bli anhängigvårdare. När det gäller dessa tillfällen är det ingen som bryr sig om den kvinnlig eller den manliga sysslan.

När det gäller olikhetsprincipen menar informanterna att vi är olika, tillhör olika grupper med egen kultur, språk och religion men alla skall ha lika vård. De är medvetna om att skillnaden mellan oss existerar, men alla skall behandlas lika. När det gäller själva mötet med äldre invandrare är informanterna mest koncentrerade på att jobbet sköts rätt. *”Medicinen skall ges och det praktiska skall göras”*

Informanterna menar att de hela tiden har vårdtagaren i fokus var sig det är äldre invandrare eller någon svensk.

Tema kulturmöte och kulturrockar behandlas på olika sätt i litteraturen som vi har läst.

Ronström (1996) menar att i en kulturell tolkningsram ses människors kulturella ursprung som medlemskap i ett kollektiv. Vi tillhör olika grupper och rättvisa och jämlikhet handlar om att bli hanterad på olika basis av sitt kollektiva medlemskap, och sin upplevda identitet. Ronström menar att vägen till rättvisa och jämlikhet går via positiv särbehandling, selektiv välfärdspolitik samt kulturell identitet. Samhällets uppgift blir i detta fall att se till gruppernas bästa i och med att i en kulturell tolkningsram är rättvisan kollektiv och fördelas mellan grupperna.

I delen av vårt arbete som handlar om kultur inom vård och omsorg nämner vi att Gaunt m fl. (1991) som menar att personalen inom vården för det mesta vill lösa problem som t.ex. kulturkrockar utan att kränka äldre invandrares kulturella värderingar. Detta kan knytas till äldre invandrare som har svårt att acceptera att en manlig hemtjänstpersonal hjälper den äldre invandrarkvinnan med personlig hygien. Man kan inte heller påstå att alla äldre kvinnor i Sverige som får vård vill ha hjälp med den personliga hygien från manlig hemtjänstpersonal. Men om den svenska äldre kvinnan inte accepterar denna hjälp är det ganska svårt och tro att hemtjänstpersonalen skulle förklara detta med ”det är damens kultur”. Enligt Ehn (1986) drar man allmänna slutsatser när det gäller kulturmöten för att kunna hantera verkligheten.

KUNSKAP/OKUNSKAP OM ANDRA KULTURER OCH BETYDELSEN AV DETTA

FÖR ARBETET MED ÄLDRE INVANDRARE

Genom intervjuerna med våra informanter ville vi ta reda på om de ansåg att kunskap om andra kulturer är viktig i deras arbete. Vi frågade även om hur mycket kunskap de har om andra kulturer.

Bara en av informanterna svarade att det är viktigt att veta om den enskilde vårdtagarens kultur och var den kommer ifrån, samt kunna agera på ett korrekt sätt utifrån denna kunskap. Svaren kan ha påverkats då informanten själv är av utländskt bakgrund, samt har en äldre anhörig som personen ifråga vårdar i sitt hem.

”Om kulturmöten har jag inte lärt mig så mycket från böckerna utan genom det praktiska arbetet.

Teoretiskt finns det kanske inte så många böcker om mötet med människor men man lär sig desto mer i praktiken.”

Har man inte tillräckligt med kunskap om andra kulturer kan det hända att man som hemtjänstpersonal ibland uppträder på en otillräcklig sätt i omvårdnadsarbetet. För att dölja sin okunskap kan det hända att personalen uppträder på ett sätt som visar att det är de som ”äger makten” i relationen.

De informanter som vi intervjuat i en grupp menade att de är nöjda med de kunskaper de erhållit under gymnasieutbildningen. Informanterna menar att de inte ser de olika kulturer som främmande men samtidigt lägger inte så stor vikt vid dem. I sitt arbete försöker de att inte särbehandla någon p.g.a. kulturskillnader. Dessa informanter menar att de arbetar på liknande sätt med alla sina vårdtagare. De uppgav att de är medvetna om att skillnaden existerar men att de ej behandlar äldre invandrare annorlunda bara för att de kommer från något annat land. En av våra informanter uppgav att den anpassar sig spontant när patienten har en annan kulturell bakgrund. Informanten uppgav att den ändå ofta kände sig otillräcklig främst när kommunikationen haltade. Utbildning och ökad användning av tolkar är botemedlet, anser informanten.

”Första mötet är svårast. Men sedan brukar det gå ganska bra. Bara man kommer in i arbetet på rätt sätt.”

Fem av våra informanter uppgav att de under sin utbildning till undersköterskor eller vårdare fått en viss kunskap om möten mellan äldre invandrare och vård- och omsorgspersonal, men att de lärt sig mycket mera under det praktiska arbetet. Våra informanter har, genom sin utbildning till undersköterskor och vårdare, fått läsa ämnen som etik i vården, men inte så mycket om de viktiga mångkulturella etiska aspekter, som kanske borde ingå mycket mer i omvårdnadskursplanen.

Freyne-Lindhagen (1997) menar att äldre invandrare borde bemötas och mötas inom vård och omsorg på ett speciellt sätt. Kulturskillnaderna är ganska stora och man borde ha stora kunskaper i hur man skall bemöta och möta personer från olika länder och olika kulturer.

Ehn (1986) menar att när vi använder kulturbegreppet kan det få oss att förhastat betrakta människor från andra länder som främmande och att problematiska

skillnader antas ha etnisk bakgrund.

Hansen (1998) menar att vi alla är mer eller mindre ett resultat av den kultur vi vuxit upp i samt lever i. Våra reaktioner färgas också av detta. Kulturen fungerar som en referensram som överförs från en generation till en annan, exempel på detta kan vara klädedräkt, språk, matvanor eller religiös utövning. Det kan också vara de mer osynliga saker som ens reaktion till smärta eller beteende vid situationer som man uppfattar som skamliga eller osedliga.

Kari Waerness, känd inom omsorgsforskningen, uppger att man kan skilja mellan omsorgsarbete och personlig service vilken uppkommer i mötet mellan den som ger och den som tar. Skillnaden mellan omsorgsarbetare och personlig service ligger i status mellan givare och mottagare. Det är viktigt att påpeka att mottagaren är oförmögen att själv klara sina sysslor, och den som tar emot personlig service är överlägsen i status. Medan mottagarens beroende gör den enskilde underlägsen i fråga om status. Man säger alltid att det bästa mötet är om man möts på samma vägar, men nästan alla vet vi att det är lite omöjligt. (Eliasson, 1996) Det kan kanske vara lite svårt att mötas på samma vägar, när den äldre invandraren kommer från annat land med annan kultur, det kan konstateras att den äldre invandraren i vissa situationer känner sig underlägsen. Speciellt som vi påpekat många gånger i detta arbete är språkets betydelse kombinerat med annan kultur. Detta är kanske bara vår hypotes, men vi vågar konstatera detta eftersom vi sett tydliga exempel under vår praktikperiod. Vi har pratat med äldre invandrare och ganska många har velat dela med sig av sina berättelser och sin syn på hjälpen från hemtjänsten. Bra exempel är ”i vårt land har vi ingenting som heter grundstädning”. Kari Waerness menar att den ena alltid kommer att vara i underläge, vare sig vi vill det eller ej.

SPRÅKFÖRBISTRING

Informanterna har varit med om att äldre invandrare som är i behov av hemtjänst endast velat ha hjälp från personal som kan deras språk. Det har även hänt att vissa tackat nej till hjälpen.

Hemtjänstpersonalen menar att de försöker tillgodose dessa behov, men kan inte lova att någon som kan den enskildes språk kan komma dit. Informanterna menar att den äldre invandraren borde förstå och acceptera detta.

När det gäller tolksituationerna brukar informanterna hantera det genom att använda personen inom hemtjänstgruppen som kan den enskildes språk. De har vare sig råd eller möjlighet att använda tolk. Hemtjänstpersonalen vet för det mesta vad som skall utföras, annars använder de teckenspråk eller kroppsspråk. En av informanterna menar att det alltid är bra att fråga den enskilde om han/hon kan något annat språk. Det har visat sig fungera eftersom han upptäckt att vissa som kommer från före detta Jugoslavien kan prata tyska.

”Jag har varit med om att äldre invandrare tackat nej till hemtjänsten då den fått veta att vi inte kan erbjuda insatsen anhörigvård.”

Vid våra intervjuer med hemtjänstpersonal har vikten av den icke-verbala kommunikationen betonats gång på gång. Alla intervjupersoner har på olika sätt påpekat, att de i möte med den äldre invandrare, som inte kan och inte förstår det svenska språket, använder sig av olika icke-verbala kommunikationsmönster. När det gäller ansiktsuttryck verkar leendet vara det mest använda och positiva uttrycken. Leendet är dock både kultur- och könsbetingat. Det uttrycker huvudsakligen glädje och gott humör, men i vissa kulturer kan man också le för att dölja känslor av vrede, sorg eller chock. Exempel på det kan vi hitta särskilt i de sydostasiatiska kulturerna. Förklaringen till att en person från sydostasiatiska kulturen ler trots att den upplever negativa känslor ligger bl.a. i att man vill visa hänsyn för andra och för att inte stöta sig med sin omgivning, samt för att dölja sin sårbarhet.

Informanterna uppger att det är viktigt att läsa av vårdragarens ansiktsuttryck och lyssna på deras röst. Även om man inte förstår språket kan man i många fall förstå variationer och betoningar i rösten. Det är viktigt att lära sig de små, subtila, icke verbala kommunikationsmedlen för att bättre kunna förstå varandra.

”Man måste vara tålmodig, försöka förstå vad vårdragaren menar när de säger ”ont” eller helt enkelt läsa av ansiktsuttryck. Jag tror att de flesta är glada när jag kommer till dem. Jag försöker prata med dem, skoja lite och få dem att skratta.”

Mötet handlar om klartext och försiktighet med språket. Informanterna menar att man måste använda kroppsspråket många gånger annars kan det blir svårt speciellt för äldre invandrare som inte kan språket.

Man får tänka på vad man säger och vara väldigt tydlig så att det inte missförstås vad man säger *”så att man inte förolämpar dem”*

När det gäller vårdragare som inte kan det svenska språket kan utförande av vissa

praktiska moment i arbetet, som t.ex. städning eller tvätt, ta längre tid. Men hemtjänstpersonalen påpekar ännu en gång att tydligheten är viktig i dessa fall. Informanterna menar att även vid dessa tillfällen måste man visa att man bryr sig om den enskilde. Även om det gäller den praktiska detaljen som t ex. städning, är det ändå viktigt att man som hemtjänstpersonal betar sig professionellt.

”Ja, det tar längre tid. Jag brukar lära mig ett par viktiga ord och använder kroppsspråk. Så det tar längre tid.”

En av informanterna uttryckte att *”man känner sig handikappad”* om den enskilde inte kan språket. I dessa fall brukar hemtjänstpersonalen plocka vissa ord och föröka gissa. Men man är alltid rädd för att man missuppfatta någonting för hela tiden existerar den tanken att man missar någonting.

Informanterna brukar även ringa till anhöriga om äldre invandraren inte förstår någon viktig information.

Linné (2004) har konstaterat att bara 9 % av Malmös äldre invandrare över 65 år är beviljade hemtjänst. I studien har Linné kommit fram till att detta är pga. kommunikationsproblem och studien heter just *”Jag förstår inte vad de säger”*. Vidare menar Linné att vissa äldre invandrare upplever det problematiskt om hemtjänstpersonalen inte kan deras språk och att det känns otryggt att ha någon hemma som man ej kan kommunicera med.

Linné menar att många äldre invandrare inte tar emot den kommunala hjälpen pga. språksvårigheter.

För att kunna dela med sig av tankar och känslor till sina medmänniskor är det viktigt att kunna uttrycka sig på ett förståeligt sätt. I vissa fall, även om både sändaren och mottagaren av ett budskap gör sitt bästa för att förstå varandra, kan samspelet bli besvärligt när individer från olika kulturer möts. Innehållet förändras lätt då en tanke översätts från ett språk till ett annat. Man för även tänka på att olika kulturer har olika sätt att kommunicera. Om vårdpersonal skall kunna samarbeta på ett korrekt och effektivt sätt med sina vårdtagare från andra kulturer, krävs det att vårdaren har kunskap om andra kulturers kommunikationssätt.

(Hansen, 1998)

Verbal kommunikation är språkets användning i både muntlig och skriftlig form. Enligt Hansen (1998) använder vi människor språket på två olika sätt: 1) för att uttrycka våra upplevelser, tankar och känslor och 2) för att förmedla vår världsbild.

När vi använder oss av språket är orden symboler för det meningsinnehåll vi försöker förmedla. Sätt att tänka och använda symboler formas av kulturen och den omgivande miljön. Ett exempel är att man på svenska kan, i stället för att säga att man är ledsen, uttrycka att man känner sig nedstämd, ”nere”, bedrövad, beklämd, dyster, förstämnd, missmodig, modfälld, modstulen, sorgsen, sorgmodig, glädjelös, tungsint, olycklig, vemodig, betryckt eller deprimerad. En mångfald av känslobetäckningar tyder på att man i den svenska kulturen är upptagen av sina inre upplevelser och att dessa är viktiga. Yorubafolket i Nigeria använder, å andra sidan, samma ord för sinnestillstånd som ledsen och arg, två känslor som de flesta européer betraktar som helt åtskilda.

Enligt Hansen (1998) kan den icke-verbala kommunikation uttryckas på många olika sätt som:

- ❖ Ansiktsuttryck
- ❖ Röstklang, röstvolym och tonfall
- ❖ Ögonkontakt
- ❖ Huvudrörelser
- ❖ Rörelser med armar, händer och fötter
- ❖ Kroppsrörelser och kroppsställningar
- ❖ Personligt utrymme och samtalsavstånd
- ❖ Fysisk kontakt

Inom alla kulturer använder man sig av olika kodsystém. Genom vårt sätt att uttrycka oss, klä, röra, uppföra oss och så vidare ger vi, både medvetet och omedvetet, signaler till andra människor i vår omgivning. Men dessa kodsystém skiljer sig åt mellan olika grupper och kulturer och därmed kan det även leda till missförstånd. Detta kan i sin tur försvåra det sociala samspelet med andra individer i omgivningen, och därmed också försvåra integrationsprocessen. När vi kommunicerar med en person från en annan kultur ökar riskerna för att kodning och dechiffriering sker efter olika mallar. En avgiven kod kan finnas hos mottagaren men betyda någonting annat. Den utsända koden kan likaså vara helt främmande för mottagaren. (Hansen, 1998)

Teorier om identitet samt integration

"Etniciteitsideologin har en kulturell tolkningsram som definierar människorna som medlemmar i en kollektiv gemenskap, subjektivt som upplevd identitet. Eftersom vi är olika och tillhör olika grupper med skilda kulturer, innebär rättvisa och jämlikhet att bli erkänd och behandlad som olika på grundval av gruppstillhörighet och upplevd identitet. Skillnader betonas och förstärks och stigmat hyllas. Inom denna tolkningsram går vägen till ökad jämlikhet och rättvisa via kulturell identitetskamp, positiv särbehandling och selektiv välfärdspolitik. Samhällets uppgift är att se till gruppernas bästa, utifrån deras egna prioriteringar". (Nilsson, 2003)

Giddens (2001) menar att vårt beteende påverkas av den kulturella miljö vi föds och växer upp i. Socialisationen ligger till grund för vår individualitet och frihet. Just under socialisationen utvecklar vi en identitet och en förmåga till självständiga tankar och handlingar. Socialisation är en viktig kanal för överföring av kulturen från en tid och generation till en annan. De uppfattningar människor har om vilka de själva är och vad som är meningsfullt och viktigt för dem rör bemärkelsen identitet. De främsta identitetskällorna inbegriper kön, sexuell inriktning, etnicitet och samhällsklass.

Olsson och Swärd (1994) pratar däremot om att integration och identitet har ett direkt samband med varandra. Integration enligt de kan vara ett möjligt projekt om man skulle låta bli att utgå från den kulturella identitetens oändlighet och i stället betona varje individs subjektiva självidentifikation. Av detta följer att integration inte är något exakt och mätbart som kan definieras utifrån. Snarare handlar det om individens subjektiva upplevelse av tillhörighet. Ur ett konstruktivistiskt perspektiv kan identiteten inte ses som ett tillstånd utan som något flexibelt och utbytbart, en process som är under ständig förändring. Identitet är med andra ord inte en fast egenskap man bär med sig, utan något som skapas i mötet med andra.

Våra informanter anser att äldre personer kan ha svårt med flexibiliteten och utbytbarheten.

”Många äldre invandrare kommer aldrig riktigt in i samhället. De kan inte språket, de skapar inte nya sociala relationer och därmed får de aldrig någon chans att integreras”.

Vidare menar Olsson och Swärd (1994) att invandrare som kommer till Sverige går in i en förändringsprocess. Detta innebär att de måste finna ett sätt att möta det svenska samhället och ta reda på vilka normer man lever efter i det nya samhället. Den yngre generationen tenderar att efter ett tag ta efter det svenska levnadsmönstret. Detta sker efter vissa anpassningar, som att man lärt sig språket, samt erfarenhet av hur man beter sig i de olika situationer som samhället erbjuder. Vi och informanterna delar samma åsikt när det gäller den äldre generationen som hamnar i en förändringsprocess efter invandringen. Förändringsprocessen blir otillräcklig och kan inte helt fullföljas. Med detta menar vi att äldre invandare oftast har svårare att lära sig språket, vilket i slutändan gör att de inte kommer in i det nya samhället på ett tillfredställande sätt. Problemet kan också vara att det blir svårt att byta ut den egna kulturen mot den nya kulturen. Allt detta kan innebära att den fullständiga integrationen för äldre invandrare blir svår, eller oftast inte kan fullföljas.

Giddens (2001) menar att i dagens värld har vi lysande möjligheter att forma oss själva och våra identiteter. Dagens samhälle och den moderna verkligheten tvingar oss att på egen hand hitta oss själva. När de traditionella tankarna med tiden blivit mindre viktiga för oss blir det den sociala världen en förvirrad uppsättning av val och beslut för oss. Vi får inte någon hjälp på vägen för att fatta dessa beslut. Besluten vi fattar varje dag bidrar till att forma oss till vilka vi är och blir.

Man finner i olika studier att äldre invandrare ofta blandar svensk och utländsk identitet samtidigt. Många icke-västerländska kulturer betonar gruppens behov och främjar utvecklandet av starka känslor för gemenskap, dvs istället för en fast självkänsla utvecklas i stället en förmåga att kunna anpassa sig till yttre krav. Detta kan vara en av förklaringar till varför äldre invandrare från utomeuropeiska länder lättare kan lägga till nya egenskaper till en tidigare identitet. En del forskare anser att etniska skillnader håller på att försvinna medan andra anser att identitet i sig själv saknar förklaringsvärde. De som tycker att etnicitet är väsentligt väljer mellan att antingen ta upp den som ett sätt att gestalta en personlig identitet eller som samhällets sätt att exkludera en utifrån bestämbar befolkningsgrupp. Den linje som de flesta sociologer och socialmedicinare följer, brukar begränsa sin forskning till personer som tillhör grupper som samhället tillskriver låg status och som diskrimineras på grund av hudfärg eller utseende, vilket hindrar individernas möjlighet att komma undan trycket (Gaunt, 1996).

Den som tydligast har uttalat sig för en ökad betydelse av etnicitet är en amerikansk gerontolog, Kastenbaum. Han menar att etnicitet uppstår på nytt när man börjar bli gammal. När människor åldras återgår den äldre i vis mån till etniska aspekter av sina tidigare liv. Här menar han att just dessa etniska aspekter har varit undertryckta under alla utåtriktade år. Den som motsätter sig Kastenbaums tolkning är en annan forskare, Gordon. Han menar i sin tur att ju längre en människa har bott i det nya landet desto mera anpassad blir hon och

därför får ursprunget i sin tur mindre betydelse (Gaunt, 1996). Socialpsykologiskt finns ett stort problem som sammanhänger med den personliga identiteten. Varför måste en person som en gång för länge sedan invandrat fortsätta att kallas "invandrare" hela livet igenom? Inom den demografiska kategorin "äldre invandrare" finns många personer som varit här mycket länge, upp till 50 eller 60 år. Många är svenska medborgare sedan lång tid tillbaka. De kan ha lärt sig svenska, kommit från ett grannland, och deras barns och barnbarns familjer kan vara väletablerade i samhället. Det är inte givet att de alltid identifierar sig själva med begreppet "invandrare" (SOU 1 997:76).

En annan fråga som Marianne Freyne-Lindhagen (1997) tar upp är fråga om innebörden i det livets färdväg som migrerande människor genomgår när de övergår från "bofasthet" till en "boflyende" tillvaro. Innebär exilen att ryckas upp från eller med sina rötter? Eller innebär exilen både och?

Begreppet *flyktningkris* nämndes allt oftare på 80-talet. Många som arbetar inom vården tycker att de har fått "invandrarproblematiken" otillräckligt belysta under utbildningens gång med tanke på det stora antalet invandrarpatienter/klienter de får möta i sin dagliga yrkesutövning.

Under samma period (80-talet) utvecklade Marianne Freyne-Lindhagen, då sociologilärare på Högskolan i Örebro, en kurs som på den här tiden kallades för "invandrarkunskap". Själva begreppet kunde betraktas som ett majoritetsbegrepp som utgick från ett reduktionistisk antagande där "vi" skulle lära sig om "dem". Man bortsåg från relationen och kulturmötet som en ömsesidig process. Denna syn på kunskapsområdet hade kring mitten på 80-talet börjat uppmärksammas bl.a. av Statens Invandrarverket som i skrifter och på några konferenser rörande utbildning på området, föreslog införandet av begreppet "interkulturell kommunikation" som ett mer adekvat begrepp. Begreppet antogs av två skäl, för det första då det syftar på en ömsesidig relation och ett möte mellan två parter, och eftersom det var ett begrepp som sedan länge användes internationellt i utbildnings- och forskningssammanhang (inter cultural communication). Kulturmötet handlar om just detta - möte, kommunikation och relation.

När begrepp som *ålder* och *etnicitet* används tillsammans i olika diskussioner kan åldraspekten ta över och invandraspekten bli mindre relevant eller tvärtom. Åldrandets baksidor kan förklaras med hänvisning till gruppens kultur och de gamlas kultur med hänvisning till deras ålder. Resultatet blir att det blir väldigt svårt att kunna avgöra vad som har med etnicitet och vad som har med ålder att göra. Ett grundantagande i *roots-teorier* är att etnicitet är en viktig tillgång för att kunna uppnå en god ålderdom. Etnicitet kan fungera för vissa som en länk till ett kulturellt arv som tillhandahåller beprövade och socialt accepterade lösningar på åldersrelaterade problem. Samtidigt kan etnicitet ha en stor betydelse för vilka roller som utvecklas i familjen och dessa har betydelse för hur människor upplever sitt åldrande. Enligt Hettne (1988) "*bestäms etniciteten av en upplevelse av ett gemensamt historiskt öde, ett gemensamt ursprung och en gemensam framtid*". s 23

Livsloppsteorins utgångspunkt är per definition individen. Den menar att inga människor lever samma liv och därför kan inte heller studier av grupper förklara individers liv. Här menar man att gamla människors liv, deras fysiska, psykiska, sociala och kulturella resurser, inte kan avskiljas från deras tidigare liv och studeras som något separat, d v s hög ålder kan inte separeras från andra åldrar. Även inom specifika etniska grupper finns det oräkneliga sätt att förhålla sig till sitt åldrande. Men i praktiken har livsloppsidén ofta översatts till hela kollektiv av människor, bl.a. etniska grupper. Vissa socialarbetare försöker aktivt skaffa sig

kunskap om olika etniska grupper om hur de kan och ska ge omsorg på bästa sätt, med risken att kanske göra sina klienter till "mer etniska" än de verkligen är, eller själva upplever sig. Risken att göra det möjligt för äldre invandrare att fortsätta ha sin kultur kan leda till att myndigheter överlämnar ansvaret för de äldres välbefinnande till gruppernas officiella representanter. En stor mängd studier om gamlas dubbla utsatthet, *double jeopardy*, har gjorts, men ännu har hypotesen inte fått godtagbart empiriskt stöd. En av de viktigaste orsakerna är att hypotesen syftar på diskrimineringen av alla kategorier, men att både äldre och minoriteter diskrimineras generellt, betyder inte automatiskt att samtliga äldre och alla minoriteter gör det. Kristina Heikkilä har gjort en studie där hon provade just denna hypotes på finska äldre i Stockholm 1994. Resultatet blev att hypotesen stämde i vissa avseenden, som exempelvis hälsa och ekonomi, men inte i andra, som boende, aktiviteter, föreningsdeltagande och kontakter med vården (Ronström, 1996).

Språkets betydelse i teorier om identitet

När man pratar om identitetsteorier är det viktigt att även nämna ett fenomen som man kan kalla för det mänskliga identitetsfenomenet. Enligt Marianne Freyne-Lindhagen (1997) bildar detta fenomen ett samband mellan dess objektiva aspekt - av andra tillskrivna identitet - och dess subjektiva aspekt - som är självupplevd identitet. Flera teoribildningar med olika utgångspunkter och infallsvinklar har ägnats begreppet. En kärnfråga som hela tiden återkommer är den personliga identitetens möjlighet att bevaras och ändå förändras. Ehn (1986) skriver om att många invandrare kämpar för att bevara sin identitet genom kulturellt självförsvar, t ex bevarar många idéerna hemifrån, samt modersmålet, vanorna etc.

En av skildringar på identitetsöverlevnad, och kanske en av de mest drastiska, är berättelse om hur fångar som berövats allt, såväl andligt som materiellt, i Nazi-Tysklands läger, i många fall bevarade både sin integritet och identitet. Svaret på hur man kunde bibehålla sin identitet och integritet i dessa knappt överlevnadsmöjliga förutsättningar fann man i Viktor Frankls meningsteori och det faktum att människan som varelse, i första hand är meningsskapande, och att själva meningsskapandet är det som skyddar identitetens sönderfall i den utsatta situationen. Enligt meningsteori så är mening och meningsskapande aktiviteter grundläggande för identitetens utveckling och bibehållande. Teorin vilar på ett visst antagande om människan som primärt en språklig och kommunicerande varelse. Även i psykoanalysens postfreudianska teoriutveckling betonas människan som språkvarelse, hos t.ex. Erik H. Erikson i sin livscirkel teori och hos Jacques Lacan som betonade symbolik och tolkande processer i jagbildningen.

SAMMANFATTANDE DISKUSSION

Med vårt arbete ville vi undersöka hur möten mellan äldre invandrare och hemtjänstpersonal ser ut ur hemtjänstpersonalens synvinkel.

Under vår socionomutbildning har vi många gånger fått höra att äldre invandrare i behov av vård och omsorg utgör en stor grupp i det svenska samhället. Vi tycker att mötet mellan människor från olika kulturer, om det ska genomföras på rätt sätt, ställer särskilda krav på kvalitet och kompetens inom olika verksamheter inom vården, bl.a. inom hemtjänst.

Syftet med vårt arbete var att få svar på vilka personer som hemtjänstpersonalen ser som äldre invandrare samt hur begreppet äldre invandrare beskrivs i litteraturen.

I SOU rapporten (1 997:76) kan man läsa att "invandrare" är ett begrepp som är svårt att definiera. Problemet gäller även begreppet "äldre invandrare". Under 1960-talet infördes ordet invandrare som ersättning för "utlänning".

Våra informanter beskrev begreppet äldre invandrare som en person med mörkare färg på håret och ögonen. De menade att man på utseendet kan se om någon är invandrare eller inte. Vidare påpekade våra informanter att de anser att det finns en skillnad i förhållningssätt mellan personer som kommit till Sverige som invandrare, t.ex. arbetskrafts invandrare på 60- och 70-talet och de människor som kommit till Sverige som flyktingar på grund av t.ex. krig. Informanterna anser att skillnaden ligger i motivet och viljan att integreras i det svenska samhället.

Vidare ville vi ta reda på hur möten mellan äldre invandrare och hemtjänstpersonal ser ut, detta citat från en av våra informanter belyser kulturmöte:

"Man behandlar alla lika utifrån vad de förstår, eftersom vi har olika bakgrund och samtalen blir lika fast på olika sätt."

Våra informanter menar att kulturmöten handlar om ömsesidig respekt som visas för varandra.

Vi ville även ta reda på vilka kulturkrockar som kan uppstå i dessa möten samt hur hemtjänstpersonalen hanterar dessa.

Medan vi pratade om ämnet kulturmötet kom vi även in på ämnet kulturkrockar. Informanterna menar att vad som anses som så kallade manliga och kvinnliga arbetsuppgifter är kulturellt betingat. Vissa äldre invandrare menar att det är pinsamt att män diskar. De vill att praktiska vardagssysslorna skall skötas av kvinnan. I vissa situationer kan det hända att den äldre invandrarkvinnan inte vill ha en manlig vårdare. Hemtjänstpersonalen löser dessa problem inom gruppen. Oftast blir det så att de skickar dit kvinnlig personal.

Med tredje frågeställningen ville vi ta reda på vilken kunskap/okunskap om andra kulturer som hemtjänstpersonalen besitter samt vilken betydelse dessa har i möten vid den dagliga omvårdnaden. Bara en av informanterna svarade att det är viktigt att veta om den enskildes vårdtagares kultur, och var den kommer ifrån, samt kunna agera på ett korrekt sätt utifrån denna kunskap. Svaren kan ha påverkats då informanten själv är av utländskt bakgrund, samt har en äldre anhörig som personen ifråga vårdar i sitt hem.

När det gäller informanter som vi intervjuat i grupp, menade de att de är nöjda med den kunskap de erhållit under gymnasieutbildningen. I sitt arbete försöker de

att inte särbehandla någon p.g.a. kulturskillnader. Informanterna menar att de inte ser de olika kulturer som främmande men samtidigt lägger de inte så stor vikt vid dem. Dessa informanter menar att de arbetar på liknande sätt med alla sina vårdtagare. De uppgav att de är medvetna om att skillnaden existerar men att de ej behandlar äldre invandrare olika bara för att de kommer från något annat land. En av våra informanter uppgav att den anpassar sig spontant när patienten har en annan kulturell bakgrund. Informanten uppgav att den ändå ofta kände sig otillräcklig främst när kommunikationen haltade. Utbildning och ökad användning av tolkar är botemedlet, anser informanten. Freyne-Lindhagen (1997) menar att äldre invandrare borde bemötas och mötas inom vård och omsorg på ett speciellt sätt. Kultur skillnaderna är ganska stora och man borde ha stora kunskaper i hur man skall bemöta och möta personer från olika länder och olika kulturer.

Slutligen, med frågeställningen fyra och fem, ville vi undersöka hur kommunikationen mellan äldre invandrare och hemtjänstpersonalen ser ut, samt vilket som är språkets betydelse i kommunikationen, men även i skapandet av identitet.

Vid våra intervjuer med hemtjänstpersonal har det gång på gång betonats vikten av den icke-verbala kommunikationen. Alla intervjupersoner har på olika sätt påpekat att de i möte med den äldre invandrare, som inte kan och inte förstår det svenska språket, använder sig av olika icke-verbala kommunikationsmönster. När det gäller ansiktsuttryck verkar leendet vara en av de mest använda och positiva uttrycket.

Olsson och Swärd (1994), menar att identiteten inte kan ses som ett tillstånd utan som något flexibelt och utbytbart, en process som är under ständig förändring. Identitet är med andra ord inte en fast egenskap man bär med sig, utan något som skapas i mötet med andra. Våra informanter anser att äldre personer kan ha svårt med flexibiliteten och utbytbareheten. Vidare menar informanterna att många äldre invandrare inte riktigt kommer in i samhället, de får inte en chans att integreras eftersom de inte kan språket och inte skapar nya sociala relationer.

Den här slutdiskussionen vill vi avsluta med att påpeka att under det pågående Soydan, m.fl. (1999) menar att kultur är ett system som är stabilt och närmast oföränderligt. Kultur är något som en människa övertar d.v.s. idéer, värderingar och normer och försöker föra det vidare till nästa generation. Vidare menar Soydan m.fl. att kultur handlar om ett inlärt perspektiv d.v.s. ett sätt att uppfatta och tolka omvärlden. Genom kulturen lär sig människor vad som är rätt eller fel, fint eller fult. När människor byter kulturmiljö det är oftast då de blir medvetna om den egna kulturens utmärkande drag. Jämförelse mellan olika kulturer gör människor medvetna om likheter och skillnader mellan den egna kulturen och andra kulturer.

Vi menar att kulturen formar vårt sätt att leva, kommunicera, arbeta och även producera. Detta innebär att vår kultur sätter vissa ramar och regler som präglar vår livsstil som individer eller som grupp. I alla kulturer finns mängder med olika koder, som ofta är oskrivna och som överlämnas från generation till generation. Kulturen finns i oss utan att vi vet om det.

Arbetet inom hemvården kan bli ganska rutinartat, och till sist kan även möten med människor övergå till en rutin. När ens arbete blir rutinartat kan det hända att man slutar reflektera över de viktiga frågorna i arbetet, så som vilka kontakter

man skapar med vårdtagaren och hur möten inom vården upplevs av vårdtagaren. Med vårt arbete ville vi gärna lyfta upp nya frågor och åsikter som hemtjänstpersonalen sedan kan diskutera vidare i gruppen. Hemtjänstpersonalen kan på detta sätt ventilera och dela med sig av nya åsikter, som kan bli till nytta för den äldre invandraren. Mötet mellan den äldre invandraren och hemtjänstpersonalen på detta sätt kanske ger nya positiva syn på hemtjänstpersonalens arbete. Mötet mellan äldre invandrare och hemtjänstpersonal kan innebära svårigheter men även skapa positiva aspekter. Arbete med människor från andra länder kan berika hemtjänstpersonalen på olika sätt, och få dem att lära sig en del om andra kulturer.

REFERENSLISTA

- Ahmadi, L (1998). *The Impact of Way of Thinking. Culture and Aging on Spiritual*. Journal of Aging and Identity. - 1998 (3): 4
- Denscombe, M (2000). *Forskningshandboken - för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskapen*. Lund: Studentlitteratur.
- Ehn, B (1986). *Det otydliga kulturmötet*. Lund: Liber Förlag
- Eliasson, R (1996). *Omsorgens skiftningar*. Lund: Studentlitteratur
- Eliasson-Lappalainen, R & Szebehely, M (1998). *Vad förgår och vad består*. Eslöv: Arkiv Förlag
- Freyne-Lindhagen, M (1997). *Identitet och kulturmöte – syrianska kvinnors exempel*. Lund: Studentlitteratur.
- Franzén, E, C (2001). *Att bryta upp och byta land*. Falun : Natur och kultur
- Gaunt, D, Songur, W och Olsson, E (1990). *Äldre invandrare*. *Tidskriften Äldrecentrum* 1990 2:6-9
- Gaunt, D (1999). *Integration är också en fråga om äldreomsorg*, Integrationsverket
- Giddens, A (2001). *Sociologi* Lund: Studentlitteratur
- Hanssen, I (1998). *Omvårdnad i ett mångkulturellt samhälle*. Lund: Studentlitteratur
- Hartman, J (1998). *Vetenskapligt tänkande: från kunskapsteori till metodteori*. Lund: Studentlitteratur
- Hellberg, M (2000). *Hur påverkar boendesegregationen invandrarungdomars livsvillkor och möjligheter till integration i samhället*. D-uppsats, Lunds Universitet: Sociologiska institutionen.
- Hettne, B (1988). *Etniska konflikter och internationella relationer*. Stockholm: Delegationen för invandrarforskning (DEIFO) rapport nr. 6
- Heyman, A, G (1990). *Invandakultur och invandrarkulturer*. Solna: Almqvist & Wiksell Läromedel
- Ingvad, B (2003). *Omsorg och relationer, om det känslomässiga samspelet i hemtjänsten*. Lund: Socialhögskolan
- Kuusela, K (1993). *Integration i invandraritäta bostadsområden*. Forskningsrapport nr 111, Sociologiska Institutionen, Göteborg: Göteborgs Universitet.

- Kvale, S (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur
- Nilsson, S (2003). *Det kulturpolitiska rummet – att kolonisera med språket*. <<http://www.futurum.polyvalent.se/kolonisera.html>> Onsdag, 2006-04-05
- Ohlsson, L,B & Swärd, H (1994). *Ungdom som samhällsproblem*. Lund: Studentlitteratur.
- Ponzio, S (1996). *Äldre och invandrare, gamla italienare och assyrier/syranier i Stockholm*. Stockholms socialtjänsts forsknings- och utvecklingsbyrå.
- Ronström, O (1996). Äldre invandrare: från teori till praktik. I *Socialmedicinsk tidsskrift* (1996) 73: e årgång, häfte 7-8
- Ronström, O (1996) .*Vem skall ta hand om de gamla invandrarna?* Stockholm: Socialtjänsts forsknings – och utvecklingsbyrå
- Rosengren, K-E & Arvidson, P (2002). *Sociologisk metodik*. Malmö: Liber
- SOU 1997:76 *Invandrare i vård och omsorg - en fråga om bemötande av äldre*. <<http://www.regeringen.se/content/1/c6/02/51/15/80c2d860.pdf>> 2006-04-04
- Songur, W (1992). Att åldras i främmande land – om mellanöstern pensionärer i det svenska samhället FoU rapport 1992:15
- Svensson, P-G & Starrin, B (red) (1996). *Kvalitativa studier i teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur

Frågorna till intervjuerna

1. Vem är äldre invandrare, beskriv detta ur ditt perspektiv som hemtjänstpersonal?
2. Tänk på en av dina vårdtagare som är en äldre invandrare. Ser du honom/henne som en speciell person med utgångspunkt från språk, levnadssätt och religion?
3. Måste du ändra ditt tankesätt beroende på var den äldre invandraren kommer ifrån och vilken kultur det kan vara?
4. Upplever du vissa kulturkrockar i ditt dagliga arbete samt hur kan de se ut?
5. Hur är det med vårdtagare som inte kan det svenska språket, måste ni ägna mer tid för att förklara t ex de praktiska detaljerna?
6. Hur fungerar tolksituationerna för de som inte kan det svenska språket?
7. Har du varit med om att äldre invandrare velat ha hjälp från hemtjänstpersonal som kan den enskildes språk. Berätta om ett sådant tillfälle. Händer detta ofta?
8. Hur är det med vardagssysslor som t ex personlig hygien om äldre invandraren inte vill ta emot hjälp från en manlig personal? Hur löser ni denna situation?
9. Hur mycket hinner ni med den sociala relationen som t ex att dricka kaffe och bara prata?
10. Hur tänker ni kring det att äldre invandrares handlingar ibland förklaras med som en följd av deras kultur?
11. Hur tänker ni kring olikhetsprincipen om att vi är alla olika, tillhör olika grupper, med egen kultur, språk, religion osv.? Tänker ni på detta i ert möte med äldre invandrare?